Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Орта кюн, хычауман ай (май), 30, 2024 жыл

№ 64 (21421)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ · ВРЕМЯ · ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешиуле

Законлукъну сакълау не халда болгъанын сюзгендиле

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Къабарты-Малкъаргъа иш бла келген Россейни Монополиягъа къажау федерал службасыны таматасыны орунбасары **Геннадий Магазинов** бла тюбешгенди. Республикада болууну чеклеринде федерал ведомствону таматасыны орунбасары Нальчикде бардырылгъан Россей ФАС-ны жер-жерли органларында жамауат советлени Шимал Кавказны, Юг федерал округну битеу регионларындан келечилерин, Россейни Ара Аппаратындан коллегаларын, дагъыда Донецк Халкъ Республикадан, Луганск Халкъ Республикадан, Запорожье эм Херсон областьладан келечилени бирикдирген регионла аралы ючкюнлюк семинаргъа къошуллукъду.

Регионну оноучусу тюбешиуде Геннадий Геннадьевич бла иелик этген субъектлени эм къырал власть органланы монополиягъа къажау законодательствону, къырал закупкаланы этгенде ачыкълыкъны эмда багъаланы тюз тохташдырылыуларын жалчытыуну сакълауда Къабарты-Малкъарны бла Россей ФАС-ны байламлыкъларыны соруулары сюзгендиле.

- Биз миллет эм республикагъа социал магъаналы проектлени жашаугъа кийиргенде монополиягъа къажау регион служба бла къысха байламлыкъ тутабыз, экономика бёлюмде бузукълукъла болмазча ишни тохтамай бардырабыз, - дегенди Казбек Коков.

Республиканы Башчысы Геннадий Геннадьевичге Къабарты-Малкъаргъа эс бёлгени эмда бирикген борчланы толтуруугъа жууаплы кёзден къарагъаны ючюн ыразылыгъын билдиргенди.

Андан сора да, иш бла барыуну чеклеринде Геннадий Магазинов Россейде биринчи къуралгъан ФАС-ны шефлигинде болгъан классны окъуучулары бла тюбеширге умутлуду, ол быйыл Нальчикни 14-чю номерли гимназиясында ачылгъанды, деп билдиреди КъМР-ни Башчысы кесини телеграм-каналында.

Эсепле чыгъарылгъандыла эмда келир кезиуге борчла салыннгандыла

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** «Ата журтну къоруулаучулары» фондну КъМР-де бёлюмюню башчысы **Муаед Дадов** бла ишчи тюбешиу бардыргъанды. Ол да бошдан болмагъанды: 31 майда республикада битеуроссей фондну бёлюмю ачылгъанлы бир жыл толады.

Тюбешиуню кезиуюнде бёлюмню ишини эсеплери чыгъарылгъандыла эмда келир кезиуге борчла салыннгандыла. Ол санда аскерчилерибизни мамыр жашаугъа къошууну, медицина эмда социал жаны бла да болушлукъ тапдырыуну онгларына, социал координаторланы ишлерине, тилеклеге бла тарыгъыулагъа къарау къалай къуралгъанына, ведомстволаны араларында байламлыкъланы игилендириуге энчи эс бурулгъанды.

Жылны ичинде фондха 8,4 мингден артыкъ тарыгъыу бла тилек тюшгендиле. Ала асламысында удостоверенияла алыу, юридический, психология эмда медицина болушлукъ, санатор-курорт багъыу бла жалчытыу бла байламлы эдиле. Кёбюсю – 8 мингден асламы – тамамланнганды, къалгъанларына кёре мадарла этиле турадыла.

Регион бёлюмде 30 социал координатор ишлейди. Ала барысы да РФ-ни Президентинде Халкъ мюлкню бла къырал къуллукъну россейли академиясында билимлерин, усталыкъларын да ёсдюргендиле. Социал себеплик этерге керек болгъанланы тизмесине аскер къазауатланы ветеранлары киредиле– битеу да 41 адам. Бу ишде республиканы сынауу къыралда бек игиледен бирине саналады.

Апрельде Къабарты-Малкъарда, битеу къыралдача, СВО-гъа къатышханланы саулукъларын тинтиу акция башланнганды. «Бюгюнлюкде ветеранланы эмда аскер къазауатлада ёлгенлени юйюрлерини адамларын санатор-курорт багъыу бла жалчытыуну игилендириуню онгларына къарай турабыз»,- деп жазгъанды Казбек Коков телеграм-каналында.

Ол белгилегенича, ёлген аскерчилени, жигитлик этгенлени атлары эсде къалырча этиу, ветеранлагъа эс тапдырыу, ала жамауатха къошулурча этиу Фондну энчи ишлеринден бириди. Ол жаны бла 130-дан артыкъ жумуш этилгенди. Регион бёлюм 5 автор проектни жашауда бардырады: «Гордимся СВОими Героями», «Спорт для СВОих», «Помогая СВОим» эм башхала.

Казбек Коков Фондну регион бёлюмюнде ишлегенлени борчларына жууаплы кёзден къарагъанлары ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди. «Энчи аскер операциягъа къатышханлагъа бла аланы юйюрлерине не жаны бла да себеплик этиу иш андан ары бардырыллыкъды»,- деп ышандыргъанды. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы билдиргенди.

Форум

Баш мурат окъуучуланы сейирлерин къозгъауду, адеп-къылыкъгъа юйретиудю

Нальчикни 33-чю номерли школунда «Сабийлеге жол кёргюзтюучюле» деген ат бла регион форум бардырылгъанды. Анга окъуу юйлени директорлары, аланы юйретиу жаны бла кенгешчилери да чакъырылгъандыла.

Форум устазланы август айны ахырында бардырылыучу республикалы жыйылыуларына хазырланыуну чеклеринде къуралгъанды. Аны КъМР-ни жарыкъландырыу эмда илму министри **Анзор Езаов** ачханды. Ол республикада 140 кенгешчи-устаз быйыл ишлеп башлагъанын билдиргенди. «Сёзсюз, директорну кенгешчисини боюнуна уллу борчла салынадыла, ол санда ала сабий биригиулени ишлери ючюн да жууаплыдыла. Кертиси бла уа, ол школну таматасыны сабийлени юйретиу жаны бла орунбасарыды»,– дегенди ол.

Министр, сабий жамауат биригиулени магъаналары уллу болгъанын айтып, юлгюге «Биринчилени къымылдауларын» келтиргенди. «Ол бюгюнлюкде терк жайылып баргъан сабий эмда жаш тёлю организацияладан бириди. Аны сатырларына Россейни Президенти **Владимир Путин**, КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков**, дагъыда кёп башха белгили адамла киргендиле»,- деп, Анзор Клишбиевич кенгешчи устазлагъа насийхат сёзлерин айтханды. «Россей Федерацияны жангы инсанын къурау сизни къолугъуздады»,- деп, ала мындан ары да магъаналы ишлерин бет жарыкълы бардырлыкъларына ышаннгаанын билдиргенди.

КъМР-ни жаш тёлюню ишлери жаны бла министри **Азамат Люев** ол башчылыкъ этген ведомство школлада кенгешчиле борчларын тынгылы толтурур ючюн не жаны бла да себеплик этеригине ийнандыргъанды. «Биз этген битеу мадарла ёсюп келген тёлю ариу къылыкълы, саулукълу болуп ёсерча этиуге бурулупдула»,-дегенди.

Андан сора «Сабийлеге жол кёргюзтюучюле» деген Битеуроссей проект Къабарты-Малкъарда къалай бардырыллыгъыны юсюнден аны регион координатору **Залина Кулимова** билдириу этгенди. «Биринчилени къымылдаулары» Битеуроссей жамауат биригиуню регион бёлюмюню иши бла уа аны башчысы **Аслан Шипшев** шагъырей этгенди.

Форумну кезиуюнде хычыуун жумуш да тамамланылгъанды. Министрле эмда Ресурсла араны оноучулары устаз – кенгешчилени бир къауумуна ёсюп келген тёлюню юйретиуде болдургъан жетишимлери ючюн саугъалагъандыла. Дагъыда бир ненча адамгъа биринчи сентябрьден башлап директорланы кенгешчилери болуп ишлериклерине шагъатлыкъ къагъытла берилгендиле.

Жыйылыуну биринчи кесеги бошалгъандан сора, анга къатышханла секциялада ишлегендиле эмда алагъа салыннган борчланы толтурууну жолларын белгилегендиле. Ол санда окъуучула сабий биригиулеге, аскер-патриот эмда турист клублагъа, школ театрлагъа эмда медиа аралагъа, волонтёрлукъгъа къадар кёп къатышыр ючюн не этерге кереклисини юсюнден оюмларын айтхандыла, муратларын да туура этгендиле.

Форумда командала проектлерин да къоруулагъандыла.

Эсигизге салайыкъ: «Сабийлеге жол кёргюзтюучюле» деген Битеуроссей проект «Билим бериу» миллет проектге тийишлиликде былтыр сентябрьден бери ишлейди. Директорну кенгешчиси деген къуллукъ Россейни Президентини буйругъу бла 2022 жылны сентябрь айында кийирилгенди, 2023-2024 жыллада уа директорну кенгешчилери къыралны битеу школларында, техникумларында эмда колледжлеринде да ишлеп башлагъандыла.

Кенгешчилени баш борчлары сабийни жамауат ишге, организациялагъа эмда биригиулеге, тёгеректе бола тургъан ишледе кесине жер табарча этиуге бурулупду.

Кенгешчиле конкурс бла сайланнгандыла. Бизни республикадан ол иш бла кюреширге ыразылыгъын 237 адам билдиргенди. КъМР-ни Жарыкъландырыу эмда илму министерствосунда алагъа багъа салгъан къауум къуралгъанды. Анга уа экспертле, юйретиу иш жаны бла специалистле, устазла эмда психологла, къырал власть органланы, жамауат, билим бериу эмда илму организацияланы келечилери да киргендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Хурметлеу

Жетишими бла ёхтемленнгендиле

Жаш спортчубуз, дзюдочу Байсыланы Альбертни жашы Таулан Боснияны бла Герцеговинаны Пале шахарында дзюдодан Европаны чемпионатында 81 килограммгъа дери ауурлукъ тутушууда Венгриядан спортчуну хорлап, алтын майдалгъа тийишли болгъанды. Анга жоралап Кенжени «Пять колец» спорт арасында тюбешиу къурагъандыла.

Тауланны ахшы жетишими бла алгъышларгъа эллилери, туугъан жери Ташла-Таладан таматала да жыйылгъандыла. Тюбешиуню бардыргъан Тауланны ары дери да этген жетишимлерини юсюнден айтханды. Къайры барса да, элине, тукъумуна да ариу къылыгъы, низамы бла махтау айтдыргъанлай тургъанын чертгенди.

Таулу жашыбызны алгъышлап келгенлени санында Россей Федерацияны дзюдодан жыйымдыкъ командасыны баш тренери Хасанби Таов да болгъанды. Ол Хабаровск шахардан Тауланны жетишимине къуанып келгенин билдиргенди.

- Таулан бек иги спортчуду. Мындан ары да быллай ахшы жетишимлеринг, алтын майдалларынг да кёпден-кёп болуп барсынла. Байсыланы тукъумну уа энчи алгъышлайма. Бери келген сабийлеге уа быллай жашладан юлгю алыгъыз дерге сюеме,- дегенди Хасанби Урусбиевич.

Кенжени администрациясыны башчысы Эдуард Степанов да жаш спортчугъа ыспас сёзле айтханды. Мындан ары да ахшы жетишимлери бла тукъумун, элин, республикасын да къууандырып турурун тежегенди. Тауланны тренери Олег Маховха да ыразылыгъын билдиргенди. Спорт жаш адамланы осал къылыкъладан сакълагъанын чертип, бу комплексде сабийлеге жарау этдирген тренерлеге хурмет этгенди, быллай жетишимге жетгенлери бла да алгъышлагъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Саулукъ

Бютюн тынгылы багъарча

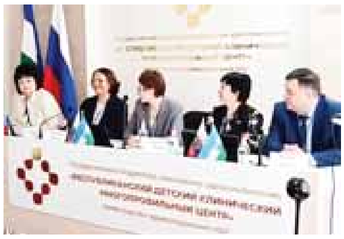

Кёп болмай Республикалы сабий клиника арада (РДКМЦ), Москвада Сабий хирургия эм травматология илму-излем институтну келечилери къатышып, илму-билим бериу школ ишин бардыргъанды. Анда сабий нейрохирургия ара ачаргъа бар онгла къуралгъанларыны юсюнден да айтылгъанды.

Форумну сагъынылгъан институтну президенти Леонид Рошаль ачханды. Аны чеклеринде москвачыла сабий хирургия, нейрохирургия эм травматология жаны бла специалистлени билимлерин ёсдюргендиле эм мастер-классла да бардыргъандыла. Республиканы врачлары бла бирге тюрлю-тюрлю клиника амалланы, ол санда къыйын жарала алгъанлагъа хирургия эм нейрохирургия болушлукъ тапдырыр онгланы сюзгендиле.

- Алгъаракълада сабий больница кёп профильли арагъа тюрлендирилгенди. Аны чеклеринде тюрлениуле да бардырыладыла, ол сынамлы кадрла бла жалчытылыннганды, шёндюгю оборудование да алынады. Аны себепли мында нейрохирургия ара ачаргъа аламат онгла бардыла, - дегенди сабий хирургия эм травматология илму-излем институтну нейрохирургия бёлюмюню таматасы Жанна Семёнова.

Бюгюнлюкде регионда эм уллу медицина учреждениягъа - Сабий клиника арагъа - тынгылы ремонт этип бошай турадыла. Жылгъа мында 17,5 минг сабийге багъылады, аланы араларында башха субъектледен келгенле да кёпдюле.

Эл мюлк

Жилекле бишгендиле

Республиканы мюлклеринде бахча жилекни жыйыу тири баргъан кезиудю. Къабарты-Малкъарда ёсдюрюлген наныкъ битимлени арасында аслам жерни ма ол алады, дейдиле регионну Эл мюлк министерствосунда.

Бирлери жилекни ачыкъ жерледе, башхалары уа теплицалада ёсдюредиле. Къайсысы болса да, шёндюгю амалланы, иги сортланы да хайырланып, бай тирлик аладыла. Аны танг жетген тюрлюлери бишгенли иги кесек заман болады, къалгъанланы кезиую да жете турады. Шёндю окъуна тюкенледе бла рынокладa бахча жилек бек кёпдю.

Андан сора да, эллиле наныкъ, дугъум, кёкшуу, юртюн ёсдюредиле. Саулай айтханда, бизни республикада быллай бахчала 0,8 минг гектарны аладыла. Былтыр быллай битимден 6,5 минг тонна жыйгъандыла республикада. Буруннгу жыл бла тенглешдиргенде, ол 18 процентге кёп болгъанды. Бизде ёсген жилекни къуру кесибизде рыноклада угъай, Москвада, Санкт-Петербургда, башха уллу шахарлада да табаргъа боллукъду, деп белгилегендиле министерствода.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Белгилеу

Сабанны кюню – Прохладнада

Кюзлюк будайгъа жоралаauthor Сабанны кюню Къабарты-Малкъарда былтыр биринчи кере белгиленнгенди.

Быйыл а ол Прохладна районну Пролетарское элинде «Восход» мюлкню сабанларында ётгенди. Аны къураугъа Мирзеуню П.П. Лукьяненко атлы миллет арасы (Краснодар ш.) себеплик этгенди. Анга жюз бла жарымдан артыкъ адам къатышханды, ол санда районну башчысы Андрей Журавлёв, къырал къуллукъчула, эл мюлк организацияланы, учрежденияланы келечилери эм башхала да.

«Восход» къуралгъанлы алай кёп болмайды, урлукъчулукъ бла кюрешеди, Мирзеуню арасы бла байламлыкъда ишлейди. Анда бир жылны ичинде тёрт минг тонна кюзлюк будай ёсдюрюледи. Ол а жыйырма минг гектаргъа себерге жетеди, Къабарты-Малкъарда битимчилик бла кюрешгенлени быллай урлукъла бла толусунлай жалчытыргъа онг береди.

Байрамгъа къатышханла сынам халда къуралгъан сабанлагъа кёз жетдиргендиле. Алада шёндю быллай будайны жыйырма жангы сорту («Алексеевич», «Монэ», «Илиада», «Граф», «Хорлам-75» эм башхалары) ёседи. Бары да Шимал Кавказны жерине, хауасына келишедиле. Сагъынылгъан миллет араны келечилери къонакълагъа хар сортну, аланы ёсдюрюуде къаллай амалланы хайырланнганларыны юсюнден толу хапарлагъандыла.

Ол кюн ары келген специалистле да кёп соруулары сюзгендиле, ол санда будайны заранлы къурт-къумурсхаладан къоруулауну, аны урлукъгъа жараулу тюрлюлерин ёсдюрюуню юсюнден да сёлешгендиле. Дагъыда кесибизде жарашдырылгъан урлукълагъа кёчюу, аланы да игиден-иги эте барыу баш борч болгъанлай къалгъанын белгилегендиле.

Сабанны кюнюне Россельхозараны бизни республикада бёлюмю да къатышханды. Аны башчысы Хасанбий Куржиев урлукъчулукъ эмда битимлени къоруулау жаны бла къаллай иш бардырылгъанын туура этгенди, аграр организацияла бла байламлыкъла жюрютюрге хазыр болгъанларын да чертгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Жазылыу-2024

Къыраллыгъыбызны белгилеринден бириди

Хурметли жамауат!

Ана тилибизде чыкъгъан газетибиз къыраллыгъыбызны магъаналы белгилеринден бириди. Аны таулу юйюрледе болууу, кёрюнюую – къууанчды, ёхтемликди. Ол кесибизни ёз халкъыбызны адамына санагъаныбызны шагъатлыгъыды, сабийлерибизни, туудукъларыбызны тау адетлеге таяна ёсдюргенибизни, ана тилибизни ышаннгылы сакълауну себебиди.

Алайды да, келигиз, малкъар тилде чыкъгъан жангыз газетибизге жазылайыкъ, аны алайыкъ, окъуюкъ. Ол сизни къайда да огъурлу сёз нёгеригиз боллукъду.

«Заманны» редколлегиясы.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ –П5893

31 май – Россейни ёкюллерини кюню

«Ич дунияма, акъылыма, ниетлериме келишмеген зат бла кюрешаллыкъ тюйюлме»

3 бет

Аскер

Тенглерине не жаны бла да юлгюдю

4 бет

ЕГЭ-2024

Орус тилден билимлерин сынагъандыла

Россейде сабийле барысы да берген асламлы ЕГЭ-ге орус тил саналгъаны белгилиди. Аны жашла бла къызла геуюрге кюн жазгъандыла. Саулай да республикадан а анга бу жол 4200-ден аслам адам къатышханды.

Энчи Нальчикни мектеплеринден а 1550 окъуучу баргъанды сынаугъа. Анга деп шахарда сегиз пункт къуралгъанды быйыл.

Аттестат алыр ючюн, экзаменни эсеби эм азындан 24 балл болургъа керекди. Бийик окъуу юйле тохташдыргъан мардасы уа 36-гъа жетеди.

Барыбыз да билгенликден, алтын майдалгъа тийишли болур ючюн а, бир ненча жылдан бери сынауладан 70-ден аз балл алыргъа жарамайды. Ол а жаланда орус тилден угъай, башха дерследен да изленнген сурамды.

Быйыл а энди кюмюш майдалла бла саугъалау тёре да артха къайтарылгъанды. Анга тийишли болур ючюн а, дерслени битеулю эсебинде экиден кёп «тёрт» болургъа жарарыкъ тюйюлдю. Андан тышында да, борчлу халда берилген эмда кеслери сайлагъан экзаменледен да эсеплери 60 балладан аз болмазгъа керекди.

Белгилегенибизча, «Окъууда энчи жетишимле ючюн» экинчи даражалы кюмюш майдал биринчи кере 2024 жылда битеулю билим берген мектеплени бошарыкъ къызлагъа бла жашлагъа берилип башларыкъды. Алагъа тийишли болгъанлагъа жаланда бир себеплик берилликди – ЕГЭ-леринде алгъан баллары башхаланыкъыла бла бирча эселе, бийик окъуу юйге кирирге аны онгу бегирек боллукъду. Ким биледи, анга дагъыда башха жангычылыкъла къошуллукъ эселе да.

Орус тилден эсеплерин а окъуучула онтёртюнчю июньдан кеч къалмай билликдиле. Жыл сайын таулу сабийле да бу дерсден ахшы кёрюмдюлери бла кёллендиргенлей келедиле да, бу жол да аллайларыбыз аз болмазла деп сакълайбыз. Сынауладан жюз балла алгъанлагъа уа хар къайсы вузда энчи программала барлыкълары да белгилиди.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Билим

«Эллини школу» ишин башлагъанды

Къабарты-Малкъар къырал аграр университетде «Эллини школунда» окъуу башланнганды. Бу проектни КъМР-ни Эл мюлк министерствосу, Россельхозбанк эмда бу вуз бирге къурагъандыла. Шёндю анда 25 адам окъурукъду. Аланы «Сютлю малчылыкъ» эмда «Терек бахчачылыкъ» усталыкълагъа юйретирикдиле. Билим бериу курсну ахырында уа студентле кеслерини бизнес-планларын къоруулларыкъдыла, ызы бла диплом алып, ишлерин башларыкъдыла.

Биринчи дерсни КъМР-ни экономиканы айныту министрини орунбасары Ольга Белецкая бла ол министерствода предпринимательствону информация-аналитика жаны бла жалчытхан бёлюмню таматасы Фатимат Абазова бергендиле. Окъуучуланы ала гитче эмда орта предпринимательство бла кюрешгенлеге бизни республикада берилген онгла бла шагъырейлендиргендиле, бу ишни къайсы къырал организацияла бардыргъанларын да билдиргендиле.

Эл мюлк министерствону финанс-экономика департаментини башчысы Алим Калмыков да эллилеге къырал не бла себеплик этгенини юсюнден айтханды, грант болушлукъ алыуда болгъан энчиликлени эмда излемлени туура этгенди. Россельхозбанкны келечиси М. Алиева къырал себеплик этиу программала бла байламлы алада къаллай кредитле берилгенлерин билдиргенди.

Бу жол дерсле вузда бардырылгъандыла. Мындан арысында уа аланы бир кесеги онлайн-халда ётерикдиле. Биринчи лекциялагъа къатышханла бар айтылгъаннга уллу эс буруп тынгылагъандыла, соруууларын да кем этмегендиле. «Бу кюн манга бек хайырлы болгъанды, кёп билим бергенди. «Эллини школундан» ма аны сакълай эдим кесим да. Устазла бла тюбешиу, кёзден кёзге къарап ушакъ этиу да къыйматлыды. Окъуу бу халда барса, бек иги боллукъ эди. Мындан ары да сейир болуруна ишексизме!», - дегенди студент Мухадин Макоев.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Жетишими бла ёхтемленнгендиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Таулу жашха жылы сёзлерин айтыргъа келгенлени санында Кенжеде жашагъан тукъумланы таматалары да болгъандыла. Валерий Казанчев а, саулай эллерини къартларыны атындан жаш спортчугъа, тренерге да хурмет этгенди, ыразылыгъын айтханды. Элде сабийлагъанды. «Бюгюнлюкде къыралыбызда къыйын кезиуледе, барыбыз да бир болуп, жаш тёлюбюзню тюз жолгъа салып айнытыргъа керекбиз. Бу жыйылыуну да бошдан къурамагъанбыз. Хар сабий да билирге керекди, не жетишимге жетсе да, аны юйюнде, туугъан элинде сюйюп сакълайдыла. Бусагъатда былай тюбеген, андан да бийик хорлам бла келсе уа, не этериксиз

лени айныууна уллу эс бурулгъаны таматаланы бек къууандыргъанын да чертгенди.

– Къыралыбызгъа къыйын кезиуледе тыш къыралгъа да барып, алтын майдалны келтирген, ол бир урушда хорлагъан кибикди. Алай адам улу кеси жангыз бир зат да эталмайды, тёгерегиндегиле себеплик этип турмасала. Биз барыбыз да бир болуп, бир бирге билеклик этгенлей турсакъ, Тауланча жашларыбыз кёп боллукъдула,– дегенди сыйлы тамата.

Кенжени спорткомплексини директору Амир Ахметов да жыйылгъанланы, Байсыланы тукъумну да алгъышдеп да соргъандыла манга. Андан да иги жетишимлеге жетсе уа, андан да уллу байрам къурарыкъбыз», – дегенди ол.

КъМР-ни Спорт министерствосуну Дзюдодан олимпиада резервли С.Х. Ниров атлы школуну директору Сафарби Таов да Тауланны иги таныгъанын, ол итиниулю спортчу болгъанын да айтханды.

Бу байрамдан сора жетишиминге къууанып, эринип къалмагъанлай, тамбладан башлап бютюнда къаты кюрешип тебире. Хар спортчуну да баш мураты Олимпиадагъа жетергеди. Сен да ары барып, алтын майдалны хорлап, бюгюнча, саулай республика бла санга тюбербиз деп ышанама. Тауланны намыслы, ариу къылыкълы ёсдюрген атагъа бла анагъа уа ыразылыгъымы билдиреме», – дегенди ол.

Андан сора да, Байсы улуну Кенжени орта школуну директору Мая Асланова, биринчи устазы Марина Тлупова да алгъышлап, ол сабий заманындан да школну атын иги бла айтдырып тургъан жаш болгъанын чертгендиле.

Дагъыда спортчуну къарындашлары Болатланы Арсен бла Алан, бизнесменле Уяналаны Зураб, Залим Жилов да алгъышлап, саугъала бергендиле. Кенжени фахмулу артистлери да ариу тепсеулери, жырлары бла къууандыргъандыла. Атмир Кумышев а кесини жырын Тауланны анасы Мариямгъа жоралагъанын айтханды.

Тюбешиуню ахырында билим бериуню отличниги Байсыланы Ахмадия бла Черек районну администрациясыны таматасыны болушлукъчусу Байсыланы Харун бу тюбешиуню къурагъанлагъа, Тауланнга къыйынларын салгъан тренерлеге да ыразылыкъларын билдиргендиле. «Мен кесим да быллай жумушла бла кюрешгеним себепли, аланы къурагъан тынч болмагъанын билеме. Сиз а бир кюнню ичинде жашыбызгъа къууанчлы тюбер ючюн, быллай уллу жыйылыу къурагъаныгъызгъа ыспас этеме. Эллилеригизни иги жетишимлери кёпден-кёп бола барсынла. Биз барыбыз да бир бирге билеклик эте жашагъан эки миллетбиз. Мындан ары да ёсюп келген жаш адамларыбыз шуёхлукъда, тенгликде жашасынла», – дегенди Харун.

ТЕМУККУЛАНЫ Амина.
Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Хунерлик

«Ала бек насыплы такъыйкъала эдиле»

Бедик элни орта школуну физикадан устазы Хаджиланы Мариям быйыл бардырылгъан «Фахмулу жаш устаз – 2024» деген конкурсну регион кезиуюнде хорлагъанды. Бюгюн аны бла сизни шагъырей этерге сюебиз.

– Мариям, сенича ишлерин сюйген жаш устазланы кёрсек, бек къууанабыз. Физиканы уа къалай бла сайлагъанса?

– Мени къачан да илмугъа бла технологиягъа сейирим уллу эди. Физика да школда сюйген дерслеримден бири болгъанды. Харкюнлюк жашаууубузда физиканы законлары къалай ишлегенлерин билирге бек итиннгенме. Манга ол бизден бир узакъда болгъан затча кёрюнмейди, кюн сайын тюбей турады.

Физиканы теренирек билиу хар адамны да оюм этерге юйретеди. Окъуучуларым да аны ангыларларын, жашауларында жетишимлиле болурларын излейме.

– Санга юлгю болгъан устаз а бармыды?

– Анам фахмулу устаз болгъандан сора да, аламат адамды. Кесини усталыгъына ол толусунлай берилип урунннганды. Хар окъуучусуна энчи эс бёлюуню, окъуугъа сейирлери болурча этиуню бек магъаналыгъа санайды. Мени биринчи устазым да ол эди. Аны къыйын затланы сабийге ангылата билгени мени къачан да сейирсиндиргенди.

– Мен билгенден, окъуу учреждениялагъа точный илмуладан устазла жетишмейдиле. Сен а сокъуранамыса школну сайлагъанынга?

– Кесини усталыкъ жаны бла кючюне ийнаннган хар инсан да сайлагъан ишинде бийик жетишимле болдураллыкъды. Айныууна энчи эс бёлген адамгъа къачан да жол ачыкъды. Устаз болгъаныма бир кюн да сокъуранмагъанма. Илмудан, билимимден окъуучулагъа юлюш эталгъаныма бек къууанама. Кесим да кюн сайын бир жангы зат билмей къалмайма. Физика – сейир эм къыйын предметди. Окъуучуларым да анга тынч-тынч юйрене баргъанлары бла бек ёхтемленеме.

– Эришиуге къатышыргъа сени ким кёллендиргенди?

– Биргеме ишлегенле. Аланы быллай эришиуледе сынамлары барды. Мен да, ала айтханнга тынгылап, алача болургъа итиннгенме. Ала да бу ишге къатышханыма бек ыразы болгъандыла. Аланы манга ийнаныулукълары ахыр конкурс кюннге дери кюч бергенлей тургъанды.

– Санга бу эришиуде бек къыйын не зат эди? Сора жюри энчи неге эс бёлгенди?

– Бек къыйыны ачыкъ дерсни аллында кесими къолгъа алгъан эди. Къалай-алай болса да, эсими дерсге берип, борчуму тийишли толтурургъа кюрешгенме. Жюри кёргюзтюлген ишде жангы, сейир амалланы хайырланыугъа энчи магъана бергени себепли, ол затха бек уллу эс бёлюрге тюшгенди. Задачаланы толтурууда бёлюннген заманнга сыйыныргъа керек эди. Бу сынамым мындан ары да манга жарарыгъына толу ийнанама.

– Быллай эришиулеге къатышыуну

магъанасы къачан да бек уллуду. Сен а не зат айталлыкъса?

– Конкурсда кесими сынар онгум болгъаны, билимими кёргюзталгъаным да бек магъаналы эди манга. Дагъыда биргеме бу эришиуге къатышханла бла да танышып, аланы къалай ишлегенлерин да кёргенме. Ол а кёпню тутады.

– Биз тау элибизден къыз быллай жетишимге жетгени бла, сёзсюз, ёхтемленебиз. Бу эришиуде нени жаратханынгы айтсанг эди.

– Конкурсха тынгылы хазырланыргъа, къыйын затланы ангылата билирге керек эди. Ызы бла танымагъан классымда ачыкъ дерс берирге тюшгенди. Ол а билимими ачыкъларгъа онг бергенди. Ала бек насыплы тыкъыйкъала эдиле. Аламат сынам эди, деп айталлыкъма.

– Школда ишлеген жаш устазлагъа къаллай насийхат сёзле айтыргъа сюесе?

– Сёзсюз, быллай эришиулеге къатышыргъа чакъырама. Нек дегенде ол устазгъа ёсер онгла береди. Усталыкъ жаны бла жетишимли болургъа кёллендиреди. Быллай конкурсха къатышыргъа атлам этиу къыйынды. Алай ол керекли ишди. Бир заманда да къоркъа турмагъыз, кесигизге ийнаныгъыз, дерге сюеме. Тюрлю-тюрлю жумушлагъа къатышыу жаланда айнытхан этеди. Хорлатырма деп къоркъургъа да керекмейди. Ол да бир сынамды. Битеу быллай ишни башында уа адамны кеси билимине базыныуу турады. Аны унутмагъыз, дерге сюеме.

– Жангы окъуу жылгъа уа къаллай муратларынг бардыла?

– Мындан ары да усталыгъымы айнытыу жаны бла ишлерикме. Шёндюгюлю билим бериу система бек уллу онгла къурайды устазлагъа ол жаны бла. Бек биринчиден, устазлыкъда хайырланыргъа боллукъ жангы окъутуу амалланы тинтип, жаратханымы ишимде сынаргъа сюеме. Дагъыда усталыгъым бла байламлы семинарлагъа бла конференциялагъа къатышыргъа таукелме. Андан сора да, билим бериу системаны айнытыугъа да къошумчулукъ этиуню амалларын излерикме. Дерсликле жарашдырыу ишге да сюйюп къошуллукъма. Къалай-алай болса да, билим бериу системаны айнытыугъа себеплик этерге муратлыма.

Ушакъны **ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат** бардыргъанды.

Шимал Кавказ кюн сайын

Люксембургда – осетин маданиятны байрамы

Люксембургда Осетин маданиятны кюнлерини чеклеринде «Арв-Арт» деген кёрмюч ачылгъанды. Анда Европада жашагъан осетинли суратчыланы 40-дан аслам ишлери салыннгандыла.

Проектге Франциядан Карина Качмазова бла Игорь Тогузаев, Латвиядан Амина Губиева, Италиядан Фатима Томаева-Габеллини, Бельгиядан Лариса Салбиева эмда Болгариядан Наталья Абаева къатышхандыла.

Кюз артында уа Осетин маданиятны кюнлерин Бельгияда ётдюрюрге белгиленеди.

Кармадон тарда – курорт эл

Шимал Осетияны Кармадон тарында курорт элни къурулушу жангыдан башланнганды. Аны туристлеге деп 1980 жылда окъуна ишлерге белгиленнген эди. Ол заманда анда санаторий эмда жашау журтла сюерге мурат этилгенди. Шимал Осетияны башчысы Сергей Меняйло республиканы социал-экономика айныууну юсюнден жыл сайын жарашдырыучу докладында билдиргенича, СССР чачылгъаны бла къурулуш ишле да тохтатылгъандыла.

– Солургъа аламат тийрени биз энди жангыртыргъа умут этебиз. Сёзсюз, табийгъатха, тёгерекдеги къудуретге да хата салмазгъа кюреширикбиз,– деп къошханды ол.

Сагъынылгъан жерде уллу болмагъан тау лыжа курорт къурар гъа, къонакъ юйле, багъыу мекямла ишлерге эмда 300 минг метр чакълы бирни тутхан жашау эмда башха журтла ишлерге белгиленеди.

Ахмат Кадыров – футбол клубну башчысы

Чеченни тамата жашы эмда регионну спорт министри Ахмат Кадыров «Ахмат» футбол клубну президентине сайланнганды. «Аны башчылыгъы бла команда жангы жетишимлеге бла хорламлагъа жетеригине ийнанабыз»,– деп жазылгъанды клубну сайтында.

«Ахматны» пресс-службасында белгилегенлерича, клубха 13 жылны башчылыкъ этип кетген Магомед Даудов да аны айнытыр ючюн, къолундан келгенни аямагъанды. Аны хайырындан чеченли футболчула Россейли премьер-лигагъа киргендиле. «Магомед Хожахмедович, клубну сыйлы президенти болгъаны къадар, не жаны бла да себеплик этеригине ишексизбиз», – деп ышандыргъандыла клубда.

Эгертиу: «Ахмат» 2007 жылда Россейни чемпионатыны эм бийик дивизионуна чыкъгъанды. Шёндюгю кезиуде ол турнир тизмеде 10-чу жердеди.

Москваны музейинде – ингуш къалаланы суратлары

Москвада А.В.Щусев атлы Архитектура музейде ингуш къалаланы алгъын белгисиз болуп тургъан суратлары табылгъандыла. Аланы искусствовед Леонид Семенов 1926 жылда Ингушетиягъа жолоучулугъуну кезиуюнде алдыргъанды. «Мындан жюз жыл алгъа алыннган суратла бизге бек магъаналыдыла. Ала Ингушетияны бир жерде да тюбемеген маданият хазнасын сакъларгъа себеплик этгенлери бла къалмай, ол башхалагъа туура болурча да этедиле», — деп жазылады Ингушетияны правительствосуну телеграм-каналында.

Эсгертиу: суратланы Санкт-Петербургну «АСМ Групп» компаниясыны специалистлери тапхандыла. Ала излеу ишлерин Ингушетияны къалаларын тинтиуню программасыны чеклеринде бардырадыла.

«Кавказны жаухары» бла – жолоучулукъгъа

Бир жолгъа бир ненча регионну кёрюп чыгъар ючюн, турист поездлени сайлагъан жолоучула кёпдюле. Да хау, вагоннга олтураса да – тынч-ырахат бараса, бир тюрлю къайгъынг жокъ. Вокзалда уа санга къонакъбайла тюбейдиле, шахарны кёргюзтедиле, артха да къайтарадыла. Кече уа поезд барады, сен а жукълайса. Эрттенликде уа – жангы айбат жерле бла сейир эсгертмеле.

Вагонланы жарашдырыуда Шимал Кавказны республикаларыны тамаша табийгъат эмда маданият тийрелерини бла эсгертмелерини суратлары да хайырланылгъандыла. Ол да бошдан тюйюлдю: турист поездде баргъанла аланы да жокълайдыла. Поездни аты да «Кавказны жаухары» деп алайды. Быйыл жайда ол 21 бир рейсни бардырлыкъды – былтырдан эки кере кёп. Жолоучула бир жолгъа беш республика бла шагъырейленирге боллукъдула.

Къарачай-Черкесден – Иранннга

Россельхознадзорну Шимал-Кавказ регионла аралы управлениясы билдиргеннге кёре, быйыл Къарачай-Черкес сютден ашарыкъларын тышына 20 процентге кёп сатханды. Абхазиягъа, Азербайджаннга бла Къазахстаннга айрандан, бишлакъдан, къаймакъдан эмда башха ашарыкъладан 580 тонна жибергенди.

Къарачай-Черкес этден бла эт ашарыкъладан да тышына кёп жибереди, аны ёлчеми да ёсе барады. Тергеулеге кёре, быйыл майны ортасына битеу да 475 тонна эт эмда этден ашарыкъла жиберилгендиле. Аланы алгъанланы араларында Сауд Аравия, ОАЭ, Катар, Абхазия да бардыла. Бек кёп эт алгъаннга уа Иран саналады: бу къыралгъа къой этден 332 тонна эмда тууар этден да 111 тонна ташылгъанды.

Узакъ болжаллы келишим

Дагъыстан бла Узбекистанны Бухара области мамукъ ёсдюрюуде, терек бахчачылыкъда, эл мюлк битимлени жарашдырыуда бирге ишлерге сюйгенлерин билдиргендиле. Аны юсюнден келишим да этгендиле. Анга Ташкентде къол салыннганды, деп билдиргенди Дагъыстанны правительствосуну пресс-службасы.

Эки жаны да агропромышленность комплексни айнытыуда бир бирге билеклик этерге, эл мюлк продукцияны бла ашарыкъ затланы бир бирге жиберирге келишгендиле. Регионла дагъыда сынамларын бир бирге билдиргенлей турлукъдула. Андан сора да, билим бериу, илму, маданият эмда санат жаны бла байламлыкъланы кючлендирирге, Дербентни бла Бухараны араларында къарындаш халланы айнытыргъа, археология тинтиулени бирге бардырыргъа мурат этедиле.

Федерал информация агентстволаны билдириулерине кёре **ЮСЮПЛАНЫ Галина** хазырлагъанды.

Кёрмюч

Кёплени озгъандыла

Алгъаракълада билдиргенибизча, Дагъыстанны Каспийск шахарында къумалы къойланы бла эчкилени жыйырма тёртюнчю битеуроссей кёрмючю ётгенди. Анга къыралны 13 регионундан 80-нге жууукъ мюлк бла предприятие къатышхандыла. Саулай алып айтханда, бу жол ууакъ аякълыладан 450 чакълы бири келтирилгенди.

Хар замандача, Къабарты-Малкъарны келечилери да бир жанында къалмагъандыла. Бу жол анга къумалы къарачай къойла тутхан «Дарган» эм «Гарант-А» эм «Торговый дом «Эльстадо» биригиуле баргъандыла. Ала ючюсю да биринчи, экинчи даражалы аттестатлагъа бла алтын эм кюмюш майдаллагъа тийишли болгъандыла.

Белгилисича, ууакъ аякълы малланы тутуу арт жыллада Къабарты-Малкъарда терк айный баргъан къыйматлы бёлюмледен бирине саналады. Быйыл биринчи апрельге чыгъарылгъан эсеплеге кёре, республиканы мюлклеринде къойланы бла эчкилени саны 425 мингнге жетеди. Былтыр бу заман бла тенглешдиргенде, ол 5,3 процентге кёпдю.

Малланы иги кесеги, неда 47,2 проценти энчи иеленикиледиле. Элли фермер мюлкледе бла организациялада да болгъан малла да 27,7 эмда 25,1 процентни тутадыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

31 май – Россейни ёкюллерини кюню

«Ич дунияма, акъылыма, ниетлериме келишмеген зат бла кюрешаллыкъ тюйюлме»

Хочуланы Хамитни жашы Даниял ёкюл усталыкъгъа, кёплеча, право низамны сакълаучу органладан угъай, школдан келгенди. Ол Къабарты-Малкъар къырал университетни тарых-филология эмда юридический факультетлерин тауусхандан сора, Бабугентни школунда тарыхдан дерсле бергенди, къысха заманны директор да болгъанды. Бюгюнлюкде уа ол КъМР-ни Ёкюллерини палатасыны советини келечисиди, бу усталыкъ бла кюрешгенли 25 жылдан аслам озгъанды. Россейни ёкюллерини кюнюню аллында уа аны бла бу ишни энчиликлерини эмда кёп башха затланы юслеринден ушакъ этгенбиз.

- Даниял Хамитович, кертисин айтханда, усталыкъны сизнича алышханны биринчи кере эшитеме. Асламында право низамны сакълаучу органладан сора келиучюдюле...

- Мен школну къоймагъанма. Ыйыкъгъа бир кере туугъан элим Бабугентни орта школунда Къабартыны бла Малкъарны тёрели культурасындан бла обществознаниядан бардырама дерсле. Устазлыкъны уа сюйюп, иш этип сайлагъанма.

Анам Мокъаланы Зоя Адырахмановна Бабугентни школунда орус тилден бла адабиятдан окъутханды, директор да болгъанды кёп жылланы. Шёндю уа ыннады, туудукъланы тёгерегине жыйгъанды. Къуллукъчу болсам сюерик да болур эди. Ал кезиуде усталыгъымы ангыламагъанды, сюйген да этмегенди. Шёндю уа, жашым, тынчыракъ иш тапсанг эди, кече, кюн жокъ, деп жарсыйды.

Хау, асламында право низамны сакълаучу органладан келгенле кёпдюле. Алай ахыр жыллада уа вуздан сора жаш адамла келип башлагъандыла.

- Ол а игимиди?

- Сёзсюз, хау. Ала башхача акъыл этедиле, таза къагъытчадыла. Ала адамлагъа башха кёзден къарайдыла – ол аманлыкъчы, бу иги деп сайламай.

- Асламында къаллай ишле бардырасыз?

- Уголовный. Бирлеге ол къыйын да кёрюне болур. Уголовный ишде терк оноу чыгъара билирге керекди, оюм, сагъыш этерге заман азды. Жангылсанг, артха къайтыргъа, аны тюзетирге онг жокъду.

Законнга кёре ишеклиге ёкюлсюз соруу этилсе, аны законлу кючю болмайды, сюд аны шагъатныча тинтмейди. Алай ёкюл бла бирге айтылгъан хар сёзге уа сюд багъа берликди. Аны бир тюрлю сылтау бла да тюрлендираллыкъ, алышаллыкъ тюйюлсе. Ёкюлню терс атламы болушлукъ излеп келген адамны къадарын тюрлендирирге боллукъду.

Ма аны ючюн уголовный ишни бардыргъанда, таукеллик керекди, къоркъургъа, абызыраргъа жарамайды. Жууаплылыкъны ала билмесенг, ишлеяллыкъ тюйюлсе.

Ишле бири бирине ушамайдыла, хар заманда да жангы соруула туудадыла. Ма, кёресе, уголовный праводан дерслик столумдады. Юйренирге, сынам жыяргъа келген жаш адамлагъа да айтама, мурдорунг, билиминг болмаса, ишлеяллыкъ тюйюлсе, деп.

- Жамауатда ёкюл сюд, следствие бла да келишим этеди, дегенни эшитирге тюшеди. Алаймыды ол?

- Алай суннганла терсдиле. «Сюд барады» дегенча телепрограммалагъа къарап эте болурла аллай акъыл. Ол а режиссёр салгъан оюнду, жашауда сюд алай бармайды.

Интернет да уллу чырмауду. Кёпле дарманны юсюнден Интернетде окъуп, врачла бла даулашадыла. Бизде да алайды, аланы жарсыуларына ушаш хапарны окъуп, кеслерини ишлери да алай тамамланыллыкъ сунадыла.

Ёкюл а ишинде Уголовный кодекс, Баш сюдню пленумуну бегимлери, РФ-ни Баш сюдюню бирикдирилген практикасы бла хайырланады. Конституцияллы сюдню эсгертиулерине таянады. Битеу бу документлени бирге келишдирирге керекди, Интернетде жазылгъанны алып къоймай.

- Айырмай, уголовный, административ, урунуу, башха болсун, ишлени алгъан ёкюл тюзмюдю?

- Законнга, этикабызгъа кёре, коллегаларымы сюзерге, аланы ишлерине багъа берирге эркин тюйюлме.

- Былай къыйын болгъанын билсем, кюреширик тюйюл эдим бу иш бла, дегенсиз ушагъыбызны аллында. Сора сайлауугъузгъа сокъуранннганмы этгенсиз?

- Ахырда угъай. 25 жылны ичинде атымы белгили этгенме, мени таныйдыла, излеп келедиле. Ал кезиуде сен атынгы белгили этер ючюн кюрешесе, артда уа атынг санга ишлейди, деген сёз тюздю.

- Иги клиент къаллайды?

- Сёзюнгю ангылагъан эмда санга ышанып, кеси да ишге тири къатышхан. Ёкюлге адамны жарсыуун тамамлагъан ишди, адамгъа уа – жашаууду, къадарыды. Тенг ушакъ бардырып, бир бирге кёлкъалды болмай, тамамланнган жумушланы ахыр муратын ангылап, сени бла бирге баргъан.

- Жарсыугъа, законланы, эркинликлерибизни бла борчларыбызны билебиз деп, шарт айталлыкъ тюйюлбюз. Жууап тутарыгъына къоркъуу болгъан адам бек алгъа не зат этерге керекди?

- Уголовный ишни юсюнден айтханда, тийишли билими болмагъан адамгъа къыйын боллукъду кесини эркинликлерин къорууларгъа. РФни Конституциясыны 51-чи статьясы барды, ол а адамгъа кесине, жууукъларына къаршчы сёлешмезге эркинлик береди. Быллай болумгъа тюшген, жукъ да айтмай, ёкюл берилирин излерге керекди. Тынгылагъан алтынды, деген сёз бошдан айтылгъан болмаз.

- Неге сейир этдим: Ёкюллени палатасына мен бир тюрлю чырмаусуз кирдим – къайры баргъанымы бир адам да сурамады, тыймады.

- Хау, бизнича ачыкъ бир организация да болмаз. Къалаурла жокъ, дагъыда сайтда хар бирибизни да телефонубуз жазылыпды.

Бирле жумушларыбызны хакъын асыры уллу сунадыла, башхалары жарсытхан затны юсюнден айтыргъа уяладыла. Алай бизге билдирилген тышына бир заманда да чыкъмайды. Къолайы болмагъан а палатаны башчысына келип, ишни болумун ангылатса, анга болушлукъ хакъсыз берилликди.

Айгъа юч кере ёкюлле керек болгъан инсаннга хакъсыз болушадыла. Бирле ёкюл ахчасыз толу кючю бла ишлерик тюйюлдю деп, алай сунадыла. Аллайла да болурла, алай мен билимими, кючюмю да аямайма. Къолайы болмагъан адамны эркинликлерин къоруулагъаным ючюн къырал тёлейди. Мени борчум а ишими кереклисича толтурургъады.

Бу ушагъыбызны хайырланып, юридический жаны бла соруулары, жарсыулары болгъанлагъа къоркъмагъыз, уялмагъыз, болушлукъ табарыкъсыз, дерге сюеме.

- Барщевский бир жол ёкюл адамланы сюймей эсе, ишинден кетерге керекди, дегенди. Къыйынмыды адамланы сюйген?

- Аны бла даулашыргъа боллукъду. Сюймекликден эсе, къайгъырыулукъ, жасыкъсыныу, жан аурута билиу магъаналыдыла.

Дагъыда бирле мурдарны къалай къоруулайса, деп сорадыла. Хау, къыйынды. Бир жол манга бир тиширыу келген эди, жашы ючюн асыры уялгъандан, бетин букъдуруп. Анда бармыды терслик?

Мен туура болалмазлыгъымы, толу кючюм, тюзлюк бла ишлеялмазлыгъымы ангыласам, алмаучума ишни. Ич дунияма, акъылыма, ниетлериме келишмеген зат бла кюрешаллыкъ тюйюлме.

- Эсигизде къалгъан ишни юлгюге келтираллыкъмысыз?

- 25 жылны ичинде кёп тюрлюге тюбегенме – сейирсиндирген, чамландыргъан да. Алгъаракълада юч жылны бардыргъан ишни сюд сюзюп, мен сейирлерин къоруулагъан адам тюз болгъанын тохташдыргъанды. Салгъан къыйынынг, заманынг хайыр келтиргенин кёрсенг, къууанаса.

Алай юлгюле келтирсем, адамла кеслерин таныргъа боллукъдула, ол а адеп-къылыкъгъа келишмейди.

- Ёкюлню жетишимлилиги ахча бламы ёнчеленеди неда ненча ишни къоруулагъаны бламы?

- Бирле байлыкъ, багъалы машинала, мюлк излейдиле. Хау, бу усталыкъ файда келтиреди. Алай башхалагъа уа атынг, даражанг, берилген сый магъаналыдыла.

Ызынгдан аман айтмасала, сёкмеселе, толтургъан ишинге иги багъа берселе, ыразылыкъларын айтсала – ма олду жетишим. Ишсиз бир кюн да болмайма, сейирлерин къоруулагъанла танышларын, жууукъларын манга ашырыучудула. Адамла ышанып, башхалагъа да махтай эселе, ол тюйюлмюдю жетишим?

Ахчанг не кёп да болсун, ишингден къууанмай эсенг, ол санга ауур кёрюне эсе, жетишимни юсюнден къалай айталлыкъса.

- Жаш ёкюл аллай даражагъа жетгинчи не этсин, кесин къалай танытсын?

- Бек женгил. Следователь, судья, адамла сен кертилик, закон бла ишлерге сюйгенинги кёрселе, ёкюл керек болгъанны санга ашырлыкъдыла. Шагъатла бла шагъырейленнген да этмей, айтхан жерде къол салып кетсенг, иги ёкюл боллукъ тюйюлсе.

Адам башлагъан заманда сынмаса, тюнгюлмесе, сайлагъан жолунда къаты болса, муратына жеталлыкъды.

- Шёндюгю заманда цифралы амалла кенг сингдирилгендиле. Жалгъан интеллект айныгъаны бла ёкюлню усталыгъы тас болуп къалмазмы?

- Уголовный ишледе аллай къоркъуу жокъду. Жангы технологияла ариу текст жазарыкъдыла, законланы да тизерикдиле, алай адамны кёлюндегин а кёргюзталлыкъ тюйюлдюле. Судьяны, присяжныйлени кёзлерине къарап, ишни болумуна тюшюндюрюп, аланы жанындан ангылау табаргъа боллукъса. Роботну уа не сезимлери бардыла?

Кёп жыл мындан алгъа юч аманлыкъчы юйюрге чабыуул этгендиле. Юйде – ана, жашы бла къызы. Аманлыкъчыла аланы байлап, тюйюп, ахча къайда болгъанын айтыгъыз деп, бек къыйнагъандыла. Ахча къоллу болуп, кетип тебирегенде, жаш, къалай эсе да, эркин болуп, ызларындан чабып, ушкокдан атханды. Экиси ауур жаралы болгъандыла, ючюнчюсю уа къачып къутулгъанды.

Энди сагъыш этигиз, кимди бу ишде аманлыкъчы? Уручула, мұратларына жетип, кетип бара эдиле, жашны жашауууна къоркъуу болмагъанды атдыргъан кезиуде. Алай ол анасын къыйнагъанларына, тюйгенлерине, терисин итиу бла кюйдюргенлерине тёзалмагъанды. Былай ишге нейросеть багъа къалай бераллыкъды? Ол жаш сынагъанны, аманлыкъны ачыуу бла этгенин къалай сезерикди?

- Ёкюлге адамла къыйынлыкълары бла келедиле. Хар бирини да жарсыууна жюрегинг бла берилсенг, кюйюп къалмазмыса?

- Бу сорууну манга жаш нёгерлерим терк-терк бериучюдюле. Адамланы жарсыулары, жюрек къыйынлары ауур жюкдю. Ишибизни жорукъларына тийишлиликде бизге белгили этилген шартланы башхалагъа билдирирге эркин тюйюлбюз. Аны ючюн ичингде тутаса хар нени да. Заман оза баргъаны, сынау жыйышдыргъаным бла да къатыдан-къаты болгъанма. Ол игимиди, аманмыды, билмейме.

Алай манга солугъан, мыйымы тазалагъан башхаладан женгилди – школда. Элге барып, нёгерлерим бла тюбешсем, сабийле бла ишлесем, жангырып, солуп къайтама. Мен аман сабийни алыкъа кёрмегенме, гитчеликде барысы да игиледиле, кёзчюклери жанадыла, ачыкъдыла, арт акъыллары жокъду. Сабийле бла алгъан зауукълукъну ангылатхан къыйынды.

- Профессионал байрамыгъыз бла байламлы ишчи нёгерлеригизге къаллай алгъыш этерге сюесиз?

- Додуланы Далхатча, Гажонланы Къаншаубийча, Юрий Гигиевча сынаулу адамла бла ишлерге насыбым тутханды. Ала профессионал билимлери, сынаулары бла даражабызны бийикге кётюргендиле, аны тюшюрюрге эркин тюйюлбюз.

Ишчи нёгерлериме уа саулукъ, тёзюмлюк, къайгъырыулукъ тилейме. Къолайлыкъ да тежейме.

Ушакъны **ТИКАЛАНЫ Фатима** бардыргъанды.
Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Оюм

Сансызлыгъыбыз бла эссизлигибиз неге келтирирге боллукъдула?

Озгъан ыйыкъда халкъыбызда кёп къаугъа бла сёз туудургъан бир иш болгъанды: социал сетьлени биринде кёргюзтюлген таулу тойда, некяхдан сора, жаш къызгъа жюзюк кийдиргенде, къолун уппа этгенди. Бу болум бла байламлы уллу даулашла чыкъгъандыла. Андан сора абаданла, жаш тёлю да эки къауумгъа юлешиннгендиле.

Не айтыргъа боллукъду былайда? Жаланда бир зат: бизни халкъда аллай адет болмагъанды. Жашла таматаларыбызны къатларында кеслерини сезимлерин ачыкъламагъандыла. Тиширыугъа угъай да, аналарына, сабийлерине да... Алай заман бла бирге адет-тёрелени ангылау да тюрлене кёреме. Ма бу болум да анга юлгюдю. Кертиди, аллай тюрлениу болмаса иги эди.

Айтханыбызча, жамауатны бу шарт бла байламлы оюмлары экиге бёлюннгендиле. Бирлери жаш терс иш этмегенди, экинчилери уа аппаларыбыз, аталарыбыз да кеслерин ол халда жюрютмегендиле, намысларына кир къондурургъа къоркъгъандыла, деп жазгъандыла.

Бабугентчи жаш Жангоразланы Рашид да туура этгенди оюмун. Кеси жаздыргъан видеороликде ол, бек биринчиден, кёрген заты аны болмагъанча чамландыргъанын чертгенди. Былай барса, жуууукъ кезиуде ата-бабаларыбыздан келген адеп-тёрелерибизни толусунлай тас этерикбиз, деп къайгъыргъанды. Ол терсди дерча тюйюлдю. Рашид ол тойда эр кишиле жашха эсгертиу этмегенлерине да жарсыгъанды. Кертиси бла да, сансызлыгъыбызны, эссизлигибизни хаталарындан харкюнлюк жашауубузгъа бизге келишмеген кёп тыш адетле бла тёреле синге барадыла. Аны юсюнден сагъыш этерге керекбиз деп, алай къарайма.

«Суу ташны тешеди» дегенлей, бир затны юсюнден айтып турсакъ, анга кёпле эс бёллюклери хакъды. Сёз ючюн, бир 3-4 жыл мындан алгъа тойлада жаш адамла бирге торт кесип, аны бир бирлерине неда къайын аналарына къапдырыучу эдиле. Ол бизни миллетни тёрелерине аз да келишмегенини юсюнден кёпле айтып башлагъан эдиле. Бюгюнлюкде, насыпха, кёп тойларыбызда ол зат жокъду. Аны айтханым, тынгылап турургъа жарамайды миллетни адет-тёрелери бла байламлы ишлеге жетгенде.

Видеону кёрген бир-бир тиширыула жаш юйдегисине сюймеклигин ачыкълагъаныны неси аманды, деп жазгъандыла. Анга аманды деп бир адам да айтмагъанын, алай ол башхаланы къатларында кёргюзтюрча жумуш болмагъанын а ала, нек эсе да, ангыларгъа сюймейдиле. Жашланы араларында да бар эдиле киеу жанлы болгъанла. Кёплени ол да сейирсиндиргенди. Алагъа кёре быллай шартлагъа энтта да тюберик болурбуз, деп келеди кёлюме.

Алайды да, келигиз, бир бирибиз айтханны эсге алып, миллетибизде эрттеден келген адет-тёреледен къачмайыкъ. Бир ата-ана да сюймейди сабийине аман айтырылырын, аны сёзге салырларын. Ол себепден жаш тёлю бу затлагъа энчи эс бёлюр деп ышанабыз.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Халкъ хазнабыз

Таулуланы буруннгу мал санаулары

Таулуланы, кёп ёмюрле мындан алда, къуралгъан мал санаулары болгъанды. Ол эллиге дери барады. Ким биледи, андан да кёп болгъан эсе да. Алай бизге жетгени, сакъланнганы аллай бирди.

Колхозланы заманында, тау жайлыкълада къойчуладан да эшитген эдим бу санауну. Ала уа анга къой санау деп да айта эдиле. Алай тау жайлыкълада ара мюлкени маллары кёп эдиле. Аланы эллиге дери санап, санларын тюз тохташдыраллыкъ тюйюлсе. Аны ючюн эллиге дери санагъандан сора, къолларында бир бармакъны бюгюп болгъандыла. Артда уа, гёзенекден къойланы экишер, тёртюшер жиберип санагъандыла. Сора ненча жух болса да, таякъда анча хыр этгендиле. Малны санын аны бла эслеринде тутхандыла.

Шёнюдюгю санау жашаугъа терен сингнгенли, ол унутулгъанды. Хазна кёп адамны эсинде къалмагъанды. Алай арталлыда унутулуп къалыргъа жарамаз. Ол да халкъны бир хазнасыды. Ол санау буду:

Бир – дууу
Эки – чыпар
Юч – ыхсыс
Тёрт – ас
Беш – дыс
Алты – дууардыс
Жети - чыпардыс
Сегиз – ысхырдыс
Тогъуз – ысдыс
Он – энсей
Онбир – думенсей
Онеки – чыпарменсей
Онюч – ысхыменсей
Онтёрт – ыстэнсей
Онбеш – эртин
Оналты – думертин
Онжети – чыпармертин
Онсегиз – ысхымертин
Онтогъуз – ыстэртин
Жыйырма – шпор
Жыйырма бир – думашпор
Жыйырма эки – чыпармашпор
Жыйырма юч – ысхымашпор
Жыйырма тёрт – ыстышпор
Жыйырма беш – финжа
Жыйырма алты – думафинжа
Жыйырма жети – чыпармафинжа
Жыйырма сегиз – ысхымафинжа
Жыйырма тогъуз – ыстыфинжа
Отуз – ахшей
Отуз бир – думахшей
Отуз эки – чыпармахшей
Отуз юч – ысхымахшей
Отуз тёрт – ыстахшей
Отуз беш – удажи
Отуз алты – думауда жи-думауда
Отуз жети – чыпармауда жи-чыпармауда
Отуз сегиз – ысхымаудажи-ысхымауда
Отуз тогъуз – ыстаудажи-ыстауда
Къыркъ – стажи-ста
Къыркъ бир – думаста жи-думаста
Къыркъ эки – чыпармастажи-чыпармаста
Къыркъ юч – ысхымастажи-ысхымаста
Къыркъ тёрт – ыстыстажи-ыста
Къыркъ беш – наужи
Къыркъ алты – думанаужи
Къыркъ жети – чыпарманаужи
Къыркъ сегиз – ысхыманаужи
Къыркъ тогъуз – ыстынаужи
Элли – сыды.

Басмагъа **ОСМАНЛАНЫ Хыйса** хазырлагъанды.

Школгъа дери билим бериу

Юйюрдеча хал къурап

Тырныауузну Отарланы Керим атлы 1-номерли лицейини 5-чи номерли сабий садында «Огъурлу жаз башы» болгъанды. Садны аты «Алёнушкады». Бу айда аны ишчилери алгъышла эшитедиле, саугъала аладыла. Кёп болмай ала «Жылны эм иги сабий сады» деген Битеуроссей эришиуде хорлагъанланы санына тюшгендиле.

Россейни Билим бериуюню эксперт совети къурап бардыргъанды бу конкурсну. Эришиуню мураты школгъа дери билим бериу учреждениеланы араларында сынамны бир бирге ётдюрюу, сабийлеге не жаны бла да эс буралгъан, жангы программалагъа энчи къошумчулукъларын кийирип, ала бла хайырлана, юйретиу, айнытыу жумушланы эм иги жалчыта билгенлени ачыкълау эди.

Бу сабий сад эшиклерин биринчи кере гитче шуёхчукъларыбызгъа 60 жыл мындан алгъа ачханды. Бу жылланы ичинде кёп тюрлю чырмауладан, тюрлениуледен да ёте келип, бюгюнлюкде атын иги бла айтдыралгъанды. Мында сабийлени юйретиу эм саулукъларын сакълау ишлеге уллу эс бурулгъанды. Бу жумушда ата-анала болушлукъ этгендиле. Андан сора да, былагъа кёз-къулакъ болгъан, шефлик этген организацияладан бири Тырныауузну вольфраммолибден комбинаты болгъанды. Шахарны эм ахшы айныгъан жыллары эдиле ала. Россейни хар жеринден да бери устала келип комбинатда ишлегендиле. Аланы юйюрлери, сабийлери да биргелерине шахарда аламат жашау этгендиле. Аны айтханым, кёп тюрлю миллетни адамлары жашагъандыла, ала садха да сабийлерин бла туудукъларын келтиргендиле.

Сабий садха не заманда да бийик профессионал билимлери болгъан адамла башчылыкъ этгендиле. Екатерина Шемоняева, Алийланы Кулистан, Гызыланы Марина «Алёнушканы» айнытыр ючюн уллу къыйын салгъандыла. Аладан сора да, аны тарыхын кёп юйретиучюле, аланы болушлукъчулары кеслерини чыгъармачылыкъ къарамлары бла, ариу ниетлери бла эм сабийлеге сюймекликлери бла къурагъандыла. Медицина ишчиле уа сабийлени саулукъларына хар заманда да сакъ болгъандыла. Махтаугъа бютюнда тийишлиле уа аш этиучю огъурлу къоллу поварладыла. Тизгин жыйыучула, быстыр жууучула, къалаурла да болмагъанча жууаплы толтургъандыла алларына салыннган жумушну. Музыкадан бла физкультурадан ишчиле чыгъармачылыкъ жаны бла кёп сабийни фахмусун ачалгъандыла. Спортха да сюймеклик сингдиралгъандыла. Бу усталаны ишлерине сюймекликлери бла берилгенлерини хайырындан была жылдан-жылгъа айный, бюгюннгю махтаугъа тийишли болалгъандыла.

Озгъан жылланы алып къарасакъ, юйретиучюлени профессионал жаны бла айныуда аламат атламла этгенлерин, заманны излемлерине терк келише билгенлерин кёребиз. Анга садны юйретиучюлерини жетишимлери, хорлаулары да шагъатлыкъ этедиле.

Бусагъатда уа кёп зат тюрленнгенди. Федерал программаланы хайырындан, садны мюлк-техника хазнасы игиленнгенди. Окъутуу-юйретиу ыз да, ФГОС-ну излемине кёре къуралып, жашауда жетишимли бардырылады. Мында ишлеген юйретиучюле тохтаусуз кеслерини профессионал билимлерин айнытыугъа уллу эс бурадыла. Абаданланы сынамына таяна, жаш юйретиучюле билимлерин байыкъдырадыла.

– Шёндюгюлю окъутуу-юйретиу программаланы жылдан-жылгъа ишибизде кенг хайырлана барабыз, – дейди садны бусагъатдагъы таматасы Борчаланы Зухра Тахировна. – Ала сабийни юйретиуге, саулугъун сакълаугъа, аталгъан жангы излемлеге келишген программаладыла. Юйретиучюлени усталыкъларыны юсюнден а энчи айтырчады. Ала артистле да, суратчыла да, керек болса уа, сабийлеге анала да бола билген фахмулуладыла.

Баям, андан болур арт 2-3 жылны ичинде садны юйретиучюлери кёп тюрлю эришиуледе алчылагъа чыкъгъанлары. «Жылны юйретиучюсю» Битеуроссей эришиуню муниципал кезиуюнде биринчи жерлеге тийишли болгъан юйретиучюле Маммеланы Фатима, Къабардокъланы Зарема, Юлия Хоконова билимлерин кёргюзтюп, махтаугъа тийишли болгъандыла.

«Алёнушка» садны мекямы эки къатлыды. Тизгинин жыл сайын ишчиле кеслери жыядыла. Атала бла анала мюлк жаны бла кереклерине болушлукъ этгенлей турадыла. Мекямны ичинде он къауум барды. Музыкадан бла физкультурадан дерсле бардырыргъа энчи заллары болгъаны себепли, сабийле ары сюйюп жюрюйдюле. Сабийлени аламат суратларындан къуралгъан «Гризайлики» деген кёрмюч галерея аланы эм сюйген жерлериди. Ары киргенлей, кеслери ишлеген суратларын излеп табадыла, алагъа бек къууанадыла. Арбазда уа хар къауумну кесини ойнаргъа энчи майданы белгиленипди.

Мында сабийлени патриот сезимлерин айнытыугъа да уллу эс бурадыла. Анга жораланып кёп тюрлю литература-музыкалы тюбешиуле къурайдыла. Хар байрамгъа, жылны кезиулерине да энчи хазырланып, аны къууанчлы халда белгилейдиле. Аналаны кюнюне сабийле кеси къоллары бла саугъачыкъла хазырлап, аналарын къууандырадыла. Юйюрню, ата-ананы, туугъан жерин да багъалай билиуге хар заманда уллу эс бурадыла мында. Табийгъатны сакълау а энчи, аламат жумушду. Аны бла байламлы сурат ишлеу, назму, жыр айтыу эришиуле къурайдыла, къолчукълары бла абериле да хазырлайдыла.

Барысы да биригип, уллу юйюрча, тутхан ишлеринде бет жарыкълы урунадыла. Аны себепли жылдан-жылгъа юйретиучюлени бла сабийлени араларында аламат шуёхлукъ жаратыладыла. Ата-анала бла къаты байламлыкъда ишлеу да жетишимни бир юзюгюдю.

Кертиси бла да, адамны жашауунда эм аламат заман сабийликди. Тазалыкъ, кертилик, кёзбаусузлукъ да жаланда адамны ол кезиуюнде къуралгъан ышаналадыла. Аны себепли юйретиучюле сайлагъан усталыкъларында насыплыладыла, дерге боллукъду. Бу сабий садны ишчилери да керти сюймекликден юлюшлю болуп, аны сабийлеге кеслери саугъалай билгенлери махтаулуду.

ТЕМУККУЛАНЫ Асият.

Брифинг

«Сабийлени къоркъуусузлукълары ючюн таматала жууаплыдыла»

Жай каникулланы кезиуюнде сабийлени къоркъуусузлукъларын жалчытыу, солуу лагерьледе бла санаторийледе законлукъну, низамлыкъны сакълау жаны бла мадарла тамамланыллыкъдыла. Ол санда полициячыла солуу лагерьлени тийрелеринде къуллукъ этерикдиле. Аны юсюнден журналистле бла тюбешиуде КъМР-де МВД-ны полицияны участка уполномоченныйлерини ишлерин къурау эм акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмню башчысы Мурат Хажнагоев бла УГИБДД-сыны башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Мурат Губжоков айтхандыла.

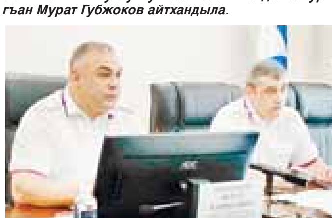

Мурат Хажнагоевни билдиргенине кёре, хар санаторийде, сабийле солугъан жерледе къоркъуусузлукъну жалчытыугъа жууаплы къуллукъчула белгиленнгендиле. Сменала башланырны аллында уа санаторно-курорт объектле эмда школлада кюндюз ишлеген лагерьлени мекямлары тинтилликдиле. Бу жумушланы толтургъан комиссия къуралгъанды. Андан сора да, мекямлада ич ишле органланы дежурный бёлюмлерини телефон номерлери, КъМР-де МВД-ны «ышаныулукъ телефонуну» номерлери басмаланнган информация стендле къураллыкъдыла.

Аны бла бирге уа сабийле бузукълукълагъа къатышмазча мадарла да тамамланадыла. Хар замандача, ала бла ангылатыу ушакъла, тюрлю-тюрлю тюбешиуле къураллыкъдыла. «Былтыр тамамланнган жумушланы хайырындан солуу кезиуде сабийлени жанындан бир аманлыкъ, бузукълукъ да болдурулмагъанды»,-дегенди Мурат Хажнагоев.

Низамлыкъны ангылатыугъа бурулгъан ушакъла устазла, санаторийлени ишчилери бла да бардырыллыкъдыла. Полициячы билдиргенича, сабийле тургъан жерлени тийрелеринде тютюн, аракъы, алача башха затла сатылмазларына энчи эс бурулады. Ол мурат бла солуу жерлеге жууукъдагъы сатыу-алыу тюкенледе тинтиуле бардырыллыкъдыла.

Къыйын жашау болумгъа тюшген сабийлени солуу кезиуде иш бла жалчытыу жаны бла мадарла да тамамланадыла. Районланы бла шахарланы администрацияларына акъылбалыкъ болмагъанлагъа квотала бёлюуню, аланы ишчи заманларын законнга кёре къурауну юслеринден заявкала берилгендиле.

УГИБДД-ны жанындан къаллай мадарла тамамланнганларыны юсюнден а Мурат Губжоков билдиргенди. Ол жай солуу башланнганда бютюнда биринчи кюнле къыйын болгъанларына эс бургъанды. «Сабийле, водительле да алыкъа тюрлениулеге хазыр тюйюлдюле. Кюнлери эркин сабийле аякъ машинада, самокатда аллыгъызгъа чартлап чыгъаргъа боллукъдула. Аны ючюн а таматала, гитчеле да сакъ болургъа керекдиле»,-дегенди полициячы.

Мурат Губжоков сабийлени къуралгъан къауумларын автобусла бла экскурсиялагъа, солуу жерлеге жюрютюу жаны бла жорукъланы юслеринден тынгылы айтханды.

Дагъыда ол ата-ананы сабийлени машинада жюрютгенде саулукълары, жашаулары ючюн жууаплы болургъа чакъыргъанды. «Баланы жашауу, саулугъу да таматаланы къолундады. Тинтиулеге кёре уа, аварияда къоркъуусуз бау бла къысылмагъан, энчи шинтикчикде олтурмагъан сабийле ауур жарала аладыла – санлары эзиледи, башларын урадыла. Жолда жюрюуню жорукъларын бузуп, асыры терк барып, сабийигизге заран салгъанланы, саулукъларына къыяу тюшюргенлени арасында болмагъыз», – дегенди ол.

Мурат Губжоков инсанла солугъан жерледе жолла тинтилликлерин, ачыкъланнган бузукълукъла бла байламлы жууаплы органлагъа эсгертиуле этилликлерин да белгилегенди.

Ахырында полициячыла журналистлени сорууларына жууапла бергендиле. Ала солуу кезиуде профилактика жумушла толтуруллукъларын айтхандыла. Къыйын жашау болумгъа тюшген сабийлеге профильли смена къураллыгъын да билдиргендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Аскер

Тенглерине не жаны бла да юлгюдю

Магрелланы Марат гитчелигинден окъуна аскерчи болургъа сюйгенди. Школну бошагъанлай, ата-анасы унамагъанларына да къарамай, къагъытларын Пермьде Россей Федерацияны миллет гвардиясыны аскерлерини институтуна береди. Тынч, сабыр жашны аскерчи усталыкъны сайлагъаны ол заманда кёплеге сейир кёрюннген эди.

Школну бек иги белгилеге бошагъан, спортну тутушуу тюрлюсю бла кюрешген, кёп тюрлю район, республикалы эришиулеге къатышып, алчы жерлеге тийишли бола келген къарыулу жашны аскер институтха сюйюп алгъандыла. Анда да жаш атын иги бла айтдыргъанлай турады. Бусагъатда кичи сержант чында взводну командирини орунбасарыды. Кёп болмай а атасы Арсеннге окъуу юйню 5-чи номерли полкуну командири полковник Е.Н.Кашков къол салып, ыспас письмо келгенди.

«Хурметли Арсен Кубадиевич! Россей Федерацияны Ф.Э.Дзержинский атлы миллет гвардиясыны Суворов, Жуков, Ленин эмда Октябрь Революция атлы орденлерине тийишли болгъан Къызыл Байракълы энчи дивизияны институтуну башчылары сизни жашыгъыз кичи сержант Магрелланы Марат аскер къуллугъун бир адам да чурум тапмазча бардыргъаныны, аскер техника эмда сауутла бла уста хайырлана билгенини, не заманда да низамлы болгъаныны, анга салыннган борчну тынгылы толтургъунчу тынчайымагъаныны юсюнден уллу ёхтемлик бла айтабыз.

Андан сора да, Марат иги окъугъаны, буюрулгъан жумушну терк да, тынгылы да тындыргъаны бла тенглерине юлгюдю, кёп махтаулагъа, саугъалагъа да тийишли болуп келеди.

Быллай аламат жашны, Ата журтну тынгылы къоруулаучусун ёсдюргенигиз ючюн, уллу ыспас этеме, бек сау болугъуз.

Сизге, жууукъларыгъызгъа, ахлуларыгъызгъа да саулукъ-эсенлик, мамырлыкъ, монглукъ тежейме. Тутхан ишигизден къууаныгъыз», – деп жазылгъанды анда.

Марат туугъан эли Къашхатаугъа келеди. Ол кюнледе да жарауларын къоймайды, сёзсюз, бир класслылары, жууукълары, шуёхлары бла да тюбешеди, алада болгъан жангылыкъланы сорады, кесини, окъууну юсюнден да хапар айтады. Аны 9-чу классда окъугъан къарындашы да барды. Ол а тепсерге бек устады, школдан сора Искусстволаны Шимал-Кавказ институтуна кирир умутулуду. Марат, узакъда болса да, къарындашчыгъыны окъууна, адеп-къылыгъына да сакъды, дайым да соруп, билип турады. Тамата эгечи да юлгю болурчады: Москвада ординатурада окъуйду. Маратны анасы, жарсыугъа, юч жыл мындан алгъа ауушханды. Алай, атасы хар не жаны бла да анга таянчакълыкъ этеди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Эришиу

Патриот сезимни кючлей

«Зарница 2.0» жаш тёлюню патриот сезимлерин кючлеген, аланы Россейни аскеринде къуллукъ этерге итиндирген аскер-спорт оюнду. Не заманда да школчуланы араларында бу оюннга уллу эс бурулгъанды. Сабийле анга бек сюйюп къатышхандыла.

Быйыл «Зарница 2.0» деген эришиуге Элбрус районну муниципал урумуна хорлап, регион урумуна Бедикни орта билим берген школуну «Ирбис 24» деген къауму къатышханды. Ала, районну къауумларыны арасында алчыла болуп, биринчи жерни алгъандыла. Ол окъуучуланы да бек насыплы этгени баямды. Эришиуню регион кезиуюне къатышыргъа бютюнда кёллениП хазырланнгандыла. Энди ала къуру кеслерини школларыны, эллерини угъай, саулай да районну атын айтдырыргъа борчлу болгъанларын иги сезгендиле.

Алай бла 21 майда «Кюн шахар» сабий чыгъармачылыкъ академияда, юнармиячыланы ара юйлеринде эришиуню регион уруму ачылгъанды. Ары саулай да республиканы районларыны школларыны окъуучулары, тюрлю-тюрлю сабий организацияланы да келечилери къатышхандыла. Кючлюле, билимлиле окъуучуланы араларында кёп болгъанларын энчи чертирчады.

Эришиу Россейни бла КъМР-ни байракъларын кётюрюу бла ачылгъанды. Чёп атып, тизме белгиленнгенден сора, къауумланы сынауларын тинтиу башланнганды. Къауумла «Тизгинде субай санлы, сермешде кючлю», «Аскерчи эстафета», «Урушну чеклери», «Хорлагъанланы жоллары» деген тёрт станциягъа юлешиннгендиле. Аланы хар биринде салыннган борчланы къауумчула къалай толтургъанларын жюри тынгылы тинтгенден сора, багъа бичгендиле. Хар эсепни маршрут протоколгъа жазгъандыла.

Сабийле бу эришиуге кёллери бла хазырланнгандыла. Оюн болса да, окъуучула кеслерин керти да къыралларыны къоруулаучуларыча жюрютгендиле. Эришиуню хар сынауна бар кючлерин салгъандыла. Кёп тюрлю кезиуде кеслери алларына оноу эте билирге юйреннгендиле. «Зарница» эришиуню ишине багъа бичген жюрини келечилери окъуучуланы бу хунерлерине бла итиниулерине ёхтемленнгенлерин бир да букъдурмай эдиле, Россейни ышаныулу тамбласы боллугъуна къууана.

Бабаланы Фатима Азаматовна бедикчи «Ирбис 24» деген юнармия къауумну таматасыды. Ол окъуучуланы кереклисича хазырлап элтгенликге, ахыр эсеплени уа жарсып сакълагъанды. «Бу эришиуге къатышыу бизни къауумгъа уллу сынамды. Окъуучуларыбыз аскерде къуллукъ этиуню жууаплылыгъын ангылагъандыла. Къауумчуларыбызны бирлери медицинаны, бирлери уа аскерчиликни сайлагъанлары себепли, алагъа быллай эришиуле аламат дерс боладыла, бек кереклидиле. Андан сора да, заманларын зауукълу ётдюргендиле.

Эришиуню битеу кезиулери бошалгъандан сора, эсеплени бек ашыгъып сакълагъанбыз. Республикадан келген 12 къауумну арасында бизни гитче, алай ёхтем Бедик элибиз 2-чи жерге чыкъгъанын эшитип, бек къууаннганбыз. Керти да салгъан къыйыныбызны багъасы чыкъгъаны аламатды. Ирбисчиле барысы да махтаугъа тийишли эдиле. Къауумгъа жангыдан келген Курданланы Мурат бла Чеккаланы Мурат да быллай эришиуге къатышханларына ыразы болгъандыла», - дейди Фатима Азаматовна.

Бу эришиуге къатышхандан сора жашла сезимлерин билдиргендиле.

- Бу мени быллай даражада биринчи къатышхан эришиуюм эди. Салыннган борчну толтуралмай, къауумну артха тартырма, деп къоркъгъан да этген эдим. Алай бу мени кёз къарамымы, саулай къылыгъымы тюрлендиргенди десем, ётюрюк болмаз. Чыкъгъан жолунгу ахырына жетгинчи, артха айланыу болмазгъа кереклисин ангылагъанма. Къоркъууларынгы хорлап, кесинге ийнаныП, алгъа атларгъа керек болгъанын энди иги билеме, – дегенди Курданланы Мурат.

- Ол кюн эришиуню дуниясы ол къуру оюн неда хорламгъа итиниу болуп къалмай, кесинги кючюнгю, амалларынгы, хунеринги, фахмунгу да кёргюзтюрча аламат бир онг болгъанын ангылагъанма. Мындан ары жангы бийиклеге элтир жетишимлеге итинирикме, – деп айтханды Чеккаланы Мурат.

«Ирбис 24» къауум районну Билим бериу управлениясыны жаш тёлю политика жаны бла бёлюмюню таматасы Атмырзаланы Алиса Иссаевнагъа, Бедикни орта школуну таматасы Чыпчыкъланы Фатима Владимировнагъа, Бабаланы Мухаммат Сериковичге бла Сотталаны Анзор Борисовичге болушлукъ этгенлери ючюн ыразылыкъларын билдиредиле.

ТЕМУККУЛАНЫ Асият.

Себеплик

Аналыкъ ахчаны – турмушну игилендириуге

2024 жылны аллындан башлап Къабарты-Малкъарда 870 юйюр аналыкъ капиталны жашау-турмуш болумларын игилендириуге хайырланнгандыла. Аны бла байламлы Социал фонд юй ишлеген организацияланы, банкланы, жашау журт кооперативлени эм фатар неда юй сатхан адамланы счётларына 558 миллион сом кёчюргенди.

Аналыкъ капиталгъа юйюрлени асламысы жашау-турмуш болумларын игилендирирге излейдиле. Аны болушлугъу бла жарайды: энди ишлене тургъан кёп къатлы юйде фатарны алыргъа неда аны багъасыны кесегин тёлерге; энчи иели юйню ишлерге неда аны жангыртыргъа; юйню жангыртыугъа къоратылгъан ахчаны толусунлай неда кесегин къайтарыргъа; фатарны сатып алыугъа берилген кредитни биринчи тёлеуюне хайырланыргъа; фатарны ипотекагъа алгъанда энчи юйню ишлер ючюн кредитни биринчи тёлеуюн жабаргъа; юйню ишлеуге аналыкъ капитал берилгинчи алыннган кредитни толусунлай неда процентлерин тёлерге; инсан жашау журт, жашау журт-къурулуш кооперативге кире эсе, паевый неда башха тёлеуюн этерге.

Сертификатны фатарны неда юйню кредитсиз алыр ючюн хайырланыргъа сюйгенлеге сабийге юч жылы толгъунчугъа дери сакъларгъа тюшерикди. Аны юсюнден заявленияны МФЦ-лада, Социал фондну клиент службасында неда къырал жумушланы порталында толтурургъа боллукъду. Кредит алына эсе, ол болжалны сакъларгъа керек тюйюлдю, аналыкъ капиталны хайырланыуну юсюнден заявленияны банкны кесинде жазаргъа жарарыкъды, адамлагъа тынчлыкъгъа Социал фонд аслам кредит организацияла бла байламлыкъла жюрютюуню юсюнден келишимле этгенди.

Соруула бла фондну регионда контакт-арасына ишчи кюнледе сёлеширге боллукъду, аны номери **8-800-200-06-70**, аны ючюн хакъ алынмайды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Шагъырейлендириу

Хапарлы да этедиле, кёзге ариу да кёрюнедиле

Шимал Кавказны шахарларында миллетлени санат (искусство) хазналарын ачыкълагъан жерле асламдыла. КъМР-ни Курортла эм туризм министерствосу да телеграм-каналыны юсю бла Нальчикни аллай айбат жерлери бла шагъырейлендирирге сюйгенди. Аланы юслеринден къысха билдиребиз.

100-жыллыкъны паркында шёндюгюлю санатны мекямы. Аны къурулушу хауа болумланы хайырланып этилгени кёзге урунады эм сейир да, ариу да кёрюнеди. Мекямны ичинде жарыкъды эмда кенгди, бир жолгъа кёп усталаны чыгъармаларыны кёрмючлери къураладыла.

Мадина Саральпны артарасы. Аны мекямы эрттегили къалагъа ушайды, кеси да шахарны ара солуу паркына кирген жерде орналыпды. Ичинде уа жюз жылла бла сакъланнган миллет жыйрыкъланы, накъут-налмасны, бусагъатда тигилген миллет кийимлени, жаш усталаны алтындан ишлерин да кёрюрге боллукъду. Энчи кезиуледе аланы тагъаргъа да жарарыкъды.

Суратлау санатны музейи. Анда ай сайын кёрмючле къураладыла. Алада регионда тыш республикаладан атлары айтылгъан белгили эмда жаш суратчыланы ишлери кёргюзтюледиле.

«Периметр» арт-майдан. Ол шахарны баш жаяу орамында орналыпды, анда жаш жырчыланы эшитирге боллукъду, жаш тёлю фестивальла да аслам къураладыла. Сора, былайы эсде къалырча суратлагъа тюшерге да аламат тап жерди.

Арбатда галерея. Мында галереяны иесини энчи коллекциясындан россейли эм тыш къыраллы суратчыланы чыгъармалары сатыладыла, битеу тюшген ахча уа жандауурлукъ ишлеге къоратылады.

«Синдикат» мастерской. Бу уа жаш суратчыла, жырчыла, керамистле, дизайнерле, адабиятчыла жыйылыргъа сюйген сейир жерди. Ала шахарны башха-башха майданларында тюбешиуле къурайдыла, жыйылгъанланы фахмулары бла къууандырадыла. Аланы Орджоникидзе орамда мастерскойларында уа кёрмючлеге, лекторийлеге, концертлеге да къараргъа боллукъду.

Айырмалылыкъ

Махтау сёзле, саугъала да

Кёп болмай Нальчикде Музыкалы театрда «Кавказны таулары» деген ат бла халкъла аралы конкурс бардырылгъанды. Анга Адыгея, Шимал Осетия-Алания, Дагъыстан, Чечен, Ингушетия, Къарачай-Черкес республикаладан, Ставрополь крайдан, Юг Осетиядан тепсеу къауумла къатышхандыла.

Къабарты-Малкъардан а Сотталаны Къаншауну атын жюрютген «Элбрус» эмда «Кавказны тангълары» ансамбльле тепсегендиле.

«Элбрусну» абадан эмда кичи къауумлары тёрт тепсеуню кёргюзтгендиле. Эки къауум да биринчи жерлеге тийишли болгъандыла эмда бек иги кавказ тепсеуню салгъанлары ючюн ахча бла да саугъаланнгандыла.

«Элбрус» юлгюлю сабий ансамбль, конкурслагъа къатышхандан сора да, Нальчикде бардырылгъан тюрлю-тюрлю къууанчлагъа да чакъырылгъанлай турады, уста тепсегенлери бла жыйылгъанланы къууандырады.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Спорт

Грамотала бла майдалла

Нальчикде терк шахматладан республиканы чемпионаты къуралгъанды, анга 60 адам къатышханды.

Эсеплеге кёре, «алтыннга» тийишли Къайырланы Батыр тийишли болгъанды, экинчи жерни – Текуланы Эмир, ючюнчюню уа Фатима Шахмурзова алгъандыла. Къошакъ саугъала бла ахшы ойнагъанлары ючюн Токуйланы Валерий, Жаболаны Адам, Алийланы Умахан, Олег Дедюхин белгиленнгендиле. Алагъа грамотала, майдалла бла ахча саугъала берилгендиле.

Хорлам бла келгенди

Ессентукиде Минеральные Водыни любитель хоккей лигасыны чемпионаты бардырылгъанды, ол тёрели халда жыл сайын къуралыучуду. Быйыл анга алты къауум къатышханды: «Горцы-Нальчик», «Нарзан-Кисловодск», «Звезда-Пятигорск», «Моё море-Георгиевск», «Стена-Ессентуки», «Витязи». Анда биринчи жерни нальчикчиле алгъандыла, Кисловодскну– экинчи, Ессентукини къауму уа ючюнчю жерледе орналгъандыла.

Командабыз оюнларын болжалдан алгъа бошагъанын, эришиуню эм иги къоруулаучусуна бла чабыуул этиучюсюне да аны келечилери сайланнганларын белгилерге тийишлиди.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь – **40-28-97**.
Секретариат – **40-93-62.**
Корректорла, специалистле – **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02, 42-67-68.**
Экономика – **42-66-73.**
Культура – **42-66-76.**
Социал ишле – **42-75-82, 40-59-18.**
Курортла, туризм эм спорт – **40-39-93, 42-66-71.**
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94.**
Сурат алыучу – **40-59-18.**
Энчи корреспондент – **42-68-72.**
Операторла – **42-66-85.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5–6** бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **76-01-21**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Газет ыйыкъда юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Мокъаланы Зухура – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Зезаланы Лида (1-чи бет), Ахматланы Люаза (2-чи бет), Геляланы Валентина (3,4-чю бетле) – корректорла.

Тиражы **1772** экз. Заказ № **1115**

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

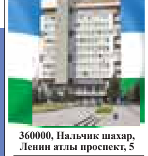

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru